

МИТОЛОГИЧНИ ЕЛЕМЕНТИ В ТУРСКИЯ РОМАН

Вежди Хасан

MYTHOLOGICAL ELEMENTS IN THE TURKISH NOVEL

Vezhdi Hasan

Abstract: *The mythological elements in the new Turkish literature appear after the translations of ancient authors' works. The novels feature images of ancient Greek gods and scenes from ancient Greek mythology. The novels describe their superhuman abilities and their role in certain situations. Heroes possess abilities akin to gods and this sets them apart from other people. They are strong like Zeus. Searching for their past like Odysseus, they fall into Kirche's webs. The presence of negative mythological images shows that the path is difficult, but surmountable. Natural phenomena are also described through scenes from mythology. Mythology enriches the Turkish novel with new images and leaves a lasting impression on Turkish prose.*

Key words: *Turkish literature, Turkish poems, Mythology.*

В турската литература се преплитат културите на различни цивилизации от Изтока и Запада. Това се дължи на съжителството на различни етноси, религии и култури в Анадола. Взаимното им проникване се отразява на социалния живот, културата и литературата. В турската литература откриваме древногръцките богове Зевс, Афродита и Аполон, както и персийски митологични бази като Рюстем, Джем и Даххак. Виждаме идеализирани образи, в които се преплитат свръхчовешки възможности, присъщи за митологични герои и като народния герой Кьороглу. Както външността на героя и неговата сила, така и неговото име имат митично-приказни черти. Кьороглу е епичен народен герой, бунтуващ се срещу жестокостта и срещу феодалите (Chufadar 2019: 43).

Въображението на идеализираните образи граничи с утопия, в която съществува спомен за златна епоха, в която цари справедливост и благоденствие. Турските автори превеждат стихове от известни западни автори. Ибрахим Шинаси превежда произведения на Ламартин, части от трагедията Андромаха и някои стихотворения на Теокрит (Yüksel 2012: 105). През 1859 година Юсуф Кямил паша превежда „Приключенията на Телемах“, а през 1870 година министърът на образованието Сафет паша нарежда да се изготви „Древногръцка история“ (Meğiç 1996: 11). Няколко години по-късно Садуллах паша превежда част от Илиада (Yücel 1990: 297). През 1890 година Шемсеттин Сами публикува книгата си „Митология“. В нея освен древногръцката и древноримската митология са описани и митологиите на други народи. Според него „древните гърци са създали най-развитата цивилизация за времето си и затова тя трябва да бъде изучавана“ (Şemseddin Sami 2004: 23). В сатиричното произведение Планети от 1888 година на Али бей древните богове се споменават с наименованията им, съответстващи на планети. Той описва планетите, изпратени от Юпитер, за да продават мъдрост, здраве и красноречие (Yüksel 2012: 226). През 1888 година Наим Фрашери

превежда първата част на Илиада (Yüksel 2012: 134). През 1890 година са публикувани статиите на Ахмет Митхат ефенди „Митология и поезия“ и „Отново митология и поезия“. Те отразяват възгледите му относно мястото на древногръцката митология в турската литература (Demirci 2011: 114).

Ахмет Митхат смята, че изучаването на митологията в Европа е с естетическа и поучителна насоченост. Посочва, че древногръцки произведения са преведени и по времето на Абасидския халифат¹ и че митологичните образи са богатство за литературните творби.

Митологични образи откриваме и в тюркските народни епоси, един от тези епоси е „Книгата на Деде Коркут“, писмен паметник, описващ живота и героичните подвизи на огузките племена (Chufadar 2013:5). Деде Коркут е предполагаемият автор и несъмненият участник в събитията, описани в епоса: етимологията на името Коркут *korku* – *страх*, се подкрепя с някои факти, свързани с обстоятелствата край раждането и смъртта на Деде Коркут. Както при всеки митологичен герой, обстоятелствата около раждането на Коркут съдържат мистичен елемент (Chufadar 2013:79-80).

В книгата си „Разказът“, издаден през 1893 година, Халит Зия посочва, че най-големите постижения на древните гърци са скулптурата и поезията. Отбелязва, че първообразът на разказа се е зародил в Древна Гърция, а извори за западните класици са Омир и Вергилий (Ercilasun 1994: 107). Представителите на кръга Сервети фюнун² също се обръщат към древногръцките и римската поезия. В статията си със заглавие „Подражание“ Хюсеин Джахид описва понятието „гений“. Той е на мнение, че поетите от римско време подражават на древногръцките поети, но никога не успяват да достигнат тяхното ниво.

Абдолхак Хамит е първия поет, представител на новата турска литература, който вмъква митологични елементи в стихотворенията си (Akinci 1954: 251), а Зия Гьокалп, който първоначално предпочита древнотюркската митология, по-късно се пренасочва към древногръцките митологични образи. През 1916 година Мехмет Тевфик паша, насърчен от Абдолхак Хамит, издава творбата си Гръцка митология (Toker 1991: 41). В пътеписа си „Ловни преходи“ от 1891 година, разказвайки за ловните си приключения в Измитския залив, Ахмет Митхат дава сведения за митологичните сцени, свързани с отделните местности, както и описания на древногръцки митологични образи. В романа „Ахмет Метин и Ширзад“, издаден през 1892 година, главният герой разказва легенди, свързани с егейското и средиземноморското крайбрежие на Анадола. В романа „Непорочната“ от 1895 година присъстват статуите на Афродита, която символизира красотата, и на Атина, символизираща мъдростта. Затова неслучайно и главната героиня е от остров Крит (Yüksel 2012: 195). През 1893 година е издадена книгата на Набизаде Назъм, със заглавие „Митология“, в която се дава по-подробно описание на древната митология (Dizdaroğlu 1952: 39).

¹ Абасидският халифат е историческа държава в Близкия изток, съществувала от средата на VIII до средата на XIII век. Тя е оглавявана от династията на Абасидите, установила третия ислямски халифат (https://bg.wikipedia.org/wiki/Абасидски_халифат).

² Писателски кръг около списанието *Сервети Фюнун* [*Съкровищница на знанието*]. Представителите му полагат началото на нови стилове и направления в турската литература.

Влиянието на древногръцката митология се засилва след появата на Новогръцкото течение в турската литература. Представителите на това течение Яхя Кемал и Якуп Кадри смятат, че старогръцката митология води началото си от още по-древна цивилизация, която включва средиземноморския басейн. Годините, които Яхя Кемал прекарва в Париж от 1903 до 1912, и произведенията на западната литература, с които се запознава, оказват решаващо влияние при формирането на неговите убеждения. Думите на Платон: „Ние, цивилизованите, сме като жаби по бреговете на Средиземно море“, дават допълнителен тласък на неговата теория. Според Ахмет Намди Танпърар: „Творчеството му, подобно на лирата на Орфей, ни пренася в удоволствията на живота“³ (Tanpınar 1977: 26). Тези негови мисли се припокриват с твърденията на поета символист Ахмет Хашим, който твърди, че поезията е по-близо до музиката:

„В основата на всяко литературно произведение стои легендата за Орфей и усилията му да спаси Евридика от долината на смъртта. Той намира Евридика чрез силата на своята лира. Всъщност лирата и Евридика са едно и също. Всеки образ и всички спомени достигат до нас със своята специфична мелодия. Трябва да открием този звук, за да го изживеем отново. Понякога то идва само, поради някакво външно въздействие. Тогава реката на времето иска да се върне назад. Това значи, че голямата пропаст връща всичко, което е погълнала“ (Tanpınar 1977: 37).

Якуп Кадри се запознава с древногръцката митология чрез произведенията на западните класици. Романът „Думите на непознатия чернокож и момичето с бистрите очи“ напомня стиховете на Шарл Пиер Бодлер. Главният герой в романа обикаля местата, където е бил героят на Еврипид – Дионис и стига до Лидия.

В романа „Нур Баба“ главната героиня Нигяр се е отказала от всичко, даже и от семейството си. Тя е вцепенена, когато Нур Баба ще се венчае със Сюхеяля. Якуп Кадри описва състоянието ѝ като среща със Сфинкса:

„Елате, свещени образи от миналото, елате, Нигяр се изгуби в безкрайната пустиня. Бедничката, върви безцелно години наред. Загуби всичко. Сега, коленичила пред една празна овца, застанала срещу сфинкса, а очите на този сфинкс са по-празни и по-сухи от тази овца“ (Karaosmanoğlu 1997: 185).

В романа на Якуп Кадри „Содом и Гомора“ е описан Истанбул по време на обсадата след Първата световна война. Описано е падението на една част от обществото. Недждет, който е учил във Франция и Германия, се чувства сам сред деградиралата аристокрация в окупирания Истанбул. Мисълта, че нищо не може да промени, го въбесява. Той е принуден да се примири и да склони глава. Недждет е като Атлас:

„Има ли в тази страна човек на име Недждет? Какво прави, каква е ползата от него? Какво го отличава от буболечките на пътя, върху които стъпват без да ги забележат. Даже никой не знае за мъката му. В същото време той е като Атлас, който е поел тежестта на целия свят“ (Karaosmanoğlu 1983: 329).

³ Оттук до края преводът на цитатите от изследвания и романи е мой (В. Хасан).

Вежди Хасан. Митологични елементи в...

Вмъквайки образа на Тантал⁴, авторът прави препратка към т.нар. танталови мъки, като в романа се описва духовната и морална празнота. Докато съпругът ѝ е на смъртно легло, мадам Джимсън организира бал, за да представи новия си любовник. Според Недждет този човек страшно много прилича на Тантал:

„Този левент и тази жена са като мраморни статуи. Този мъж е прикрит подлец и лицемер. Очите му са като горящи въглени, оглеждащи оголените вратове на жените. Той е в духовна мъка като Тантал“ (Karaosmanoğlu 1983: 231).

След новината за смъртта на съпруга на Мадам Джимсън, всички мъже се събират в дома ѝ, който е описан като дома на Пенелопа. Познати и непознати са в очакване да се възползват, а мадам Джимсън е доволна от оказаното ѝ внимание: „Мадам Джимсън никога не беше виждала толкова много мъже около себе си. Къщата ѝ в Таксим беше пълна с обожатели, точно като дома на нещастната Пенелопа“ (Karaosmanoğlu 1983: 224). Описанието на дома на мадам Джимсън, която наскоро е загубила съпруга си, илюстрира светския живот и разпада на моралните ценности в столицата на Османската държава. Според автора английският офицер Джексън Рийд е безмилостен като Аполон, а Лейла има черни очи като Офелия:

„Момичето не можеше да обърне поглед от капитан Рead. От коя ли статуя на Аполон е взета тази глава и поставена върху така издяланата шия? Древните гърци са изрисували и позлатявали статуите си. И той е като току-що изрисуван, току-що позлатен, току-що сътворен от ръцете на твореца. Прилича на творение на изкуството, на мрамор... Изведнъж капитан Рead обърна поглед към нея, а тя помисли, че вижда главата на изтощено митично животно. Тези странни животни притежават неустойчив чар. Колко богини не им устояха и се хвърлиха или в морето, или в гората, или пък от стръмните скали“ (Karaosmanoğlu 1983: 11).

Недждет е годеникът на Лейла, а тя е влюбена в капитан Джексън Рead. Авторът прави сравнение между двамата герои:

„Възелът между капитан Рead и Недждет се разплиташе... Всъщност кое караше Недждет да мисли, че в тази сага може да спечели срещу капитан Джексън Рead? Как можеше измъчения Недждет с изтормозеното си лице, да заличи от съзнанието на жадуващата за блясък Лейла, английския офицер, привлекателен и красавия колкото Аполон?“ (Karaosmanoğlu 1983: 168).

⁴ Тантал е син на Зевс и нимфата Плуту. За да изпита божествената същност на боговете, той убил, нарязал и сварил сина си Пелопс и им го поднесъл на трапезата. Боговете разбрали ужасната истина и не докоснали храната. Обрекли Тантал на вечни мъки в подземното царство (*танталови мъки*). Наказанието на Тантал било да стои до шия във вода и над главата му да виси отрупан с плодове клон, но винаги когато се пресегне да пие или хапне, водата и клонът да се отдръпват и той все да остава гладен и жаден. ([https://bg.wikipedia.org/wiki/Тантал_\(митология\)](https://bg.wikipedia.org/wiki/Тантал_(митология)))

Неждет не може повече да издържи на това напрежение и избухва. Психичното състояние на Недждет е описано по следния начин:

„Предателството и жестокостта го превърнаха в полумъртва змия, която се влачи по земята. И вместо да се смири, това засили негодуванието му. Сега младият мъж разбираше защо Ахил, след като победил Хектор, го вързал за колесницата си и влачил безжизненото му тяло, а след това, разярен, застанал над скалата, си хапеше юмруците“ (Karaosmanoğlu 1983: 345-346).

В романа „Анкара“ Якуп Кадри Караосманоглу, описвайки пасищата, пише, че главите на козите са като „главата на Пан, описана от известните древногръцки поети. Стадото кози са като герои от митична армия“ (Karaosmanoğlu 2003: 224). В една беседа казва:

„Омир не само създаде човечеството, той научи човечеството на обич. Преди него хората не бяха хора, не бяха човечни. Нямахме прозрачност в мислите им и пламък в сърцата им. Чудото Омир е гръцкото чудо... След като прочетеш неговите поеми, трябва да се върнеш на написаните преди него. Например индийският епос Махабхарата. Ще си помислиш, че го е писал или някой змей или пък самият дявол. То е нечовешко, няма нищо общо с хората“ (Yücel 1990: 269).

В романа „Едно заточение“ доктор Хикмет, за да се спаси от потисническия режим на управление, бяга във Франция. Якуп Кадри го представя като интелектуалец, който се отдалечава от своите корени и приема чуждата култура. Романът му в Париж с красивата Арлетте го тласка към още по-голямо отчаяние. Авторът описва Арлетте, сравнявайки я с богинята Атина: „Богинята Атина е покровител на град Атина. В архитектурата на този град съществуват идеални пропорции, също като тялото на Атина. Облеклото на една напoлитанка отразява духа на Наполи. Но Арлетте беше като екзотично цвете в Париж“ (Karaosmanoğlu 1987: 220). След време доктор Хикмет се замисля и разсъждава: „Не са ли тези варвари разрушили Рим? Друг пример от по-близкото минало, венецианците не обстрелваха ли с топове Пантеона? Колко минути целомъдрената Атина може да изтърпи лошите помисли на един парижанин? Колко от тези лозя и виното, произведено от тях, са достойни за Дионис?“ (Karaosmanoğlu 1987: 268).

В романа „Див“ Дженнет е борбена като Диана:

„Веднъж Бекир Чавуш срещна Дженнет пред чешмата. Скърайки със зъби, тръгна срещу Дженнет и изкрещя: „Или ще го разкараш оня, или не отговарям за последствията“. Жената се изправи като Диана и изкрещя: „Нека видя какво можеш да направиш“. Всички си помислиха, че Бекир напада Дженнет. Мъжът се отдалечи, махайки с глава“ (Karaosmanoğlu 1983a: 75).

Романът „Панорама“ ни пренася в първите години след обявяването на страната за република. Авторът описва трудностите при провеждането на реформите и реакционните сили, които се противопоставят. Като директор на банка Сервет бей е натрупал състояние. Възползвайки се от служебното си

положение, той намира и други начини да се облагодетелства. Младият инженер Рагъп бей се влюбва в дъщеря му. Той седи и наблюдава Севим, която не отвърща на чувствата му. Според него тя напомня за богинята Диана⁵: „След като прекара една зима в планините на Швейцария, Севим изглеждаше като Диана. Като непорочната дъщеря на Юпитер държеше в ръцете си никелираните щеки, подобни на копия, и прекосяваше планини и възвишения, и без съмнение преминаваше през горите, пълни с феи“ (Karaosmanoğlu 1987a: 361). Тя е като римската богиня на мъдростта, изкуството и занаятите Минерва⁶: „Той я виждаше с доспехи и оръжия, твърда като статуята на Минерва, недостъпна като крепостна кула“ (Karaosmanoğlu 1987a: 357).

Според Азра Ерхат основите на цивилизацията са поставени от йонийците, които днес наричаме древни гърци (Erhat 1969: 158). Изследванията си за древногръцката митология тя започва с преводи на творбите на Софокъл и Аристофан, а през 1972 година издава „Митологичен речник“. В него пише:

„В началото бе словото, пише в Книгата. Ако Платон го беше чул, щеше да попита: Кое слово? Защото за понятието „слово“ в древногръцки език има три думи. Първото е „mytos“, другото е „eros“, а третото е „logos“. Мит е разказаното или чуто слово, което означава приказка, разказ или легенда. Не бива да се доверяваме на митовите, защото хората украсяват със свои измислици видяното и чуто. Затова историкът Херодот казва, че митовите са предания без историческа стойност. Платон ги определя като измислици, празни и смешни приказки, които нямат нищо общо с истината. Епосът е нещо по-различно: има определена структура и метрика... Колкото по-добър е епосът, толкова по-въздействащ е митът. Чрез съчетанието между мит и епос древните легенди са достигнали до наши дни. Но има и логос. То е създадено от йонийците, начело с Хераклит“ (Erhat 1996: 5).

Заедно със Сабахаттин Еюбоглу тя изучава поемите „Теогония“ и „Дела и дни“ на Хезиод⁷. През 1977 година издават изследванията си под заглавието „Хезиод, творби и извори“. Романът ѝ „Приказки за Троя“ е насочен към деца и юноши. Според нея неслучайно митологията е наречена приказка. „Приказките започват с: „Имало едно време“. В този роман, скъпи читателю, това което го е

⁵ Диана е римско божество, дъщеря на Юпитер и Латона, сестра на Аполон, непорочна богиня на лова, луната и нощните вълшебства. Придружена от диви животни, с лък и колчан стрели, бродела през гори и планини заедно с планинските нимфи. Закриляла младите неомъжени жени и безпощадно наказвала смутителите на моминската непорочност. Гръцкото съответствие на Диана е Артемида. <https://www.mythology.tribak2007.com/rome-gods.htm>

⁶ Минерва е староримската богиня на мъдростта, изкуствата и занаятите. Любима дъщеря на Юпитер. Според преданието била родена без майка, като излязла блестяща с красотата си, в пълно въоръжение от Юпитер, след като Вулкан разцепил главата му. Минерва закриляла смелите и разумни герои. Аналог <https://www.mythology.tribak2007.com/rome-gods.htm>

⁷ Хезиод е древногръцки автор от VIII – VII пр. н. е. Автор е на Теогония, Каталог на жените, Дела и дни и др. В творбите си дава систематизиран подход за характера и развитието на човешкото общество.

имало, е повече от това, което го е нямало“ (Erhat 2014: 13). Романът е съставен от няколко раздела: „Преданието за Парис и Елена“, „Конкурсите за красота“, „Елена, родена от лебедово яйце“, „Как се построи бойният флот на ахейците?“, „Войната“, „Легендата за Патрокл“, „Мъката на Ахил и връщането му към битката“, „Битката между Ахил и Хектор“, „Мъката на Троя и легендата за дървения кон“ и „Загубата на Троя“. Романът започва с преданията за Чанаккале, където са открити останките на Троя. Авторката описва легендите, свързани с региона. Тя представя основните събития, предопределили съдбата на тази историческа местност. Те са свързани както с древногръцката, така и с персийската митология. Азра Ерхат споменава и за превода на „Илиада“:

„Това е книга, съставена от шест раздела и шест-седем хиляди стиха. Ако някога решиш, можеш да я прочетеш цялата. На турски. Години наред, заедно с известния поет А. Кадир⁸, превеждахме тази поема. Мисля, че ако я прочетеш, ще ти хареса. Събитията са подробно описани, както ги предава големия поет Омир“ (Erhat 2014: 28).

По-нататък, авторката сравнява Омир с турския народен поет Ашък Вейсел и изтъква, че слепите хора имат изключителна памет. От думите на Азра Ерхат става ясно, че „Илиада“ не е единственият източник при написването на романа:

„Илиада завършва с мъката и страданието на троянците. Защо Омир не пише за смъртта на Ахил? Защо не споменава, че е улучен от копието на Парис в петата? Защо не пише, че ахейците не могат да превземат красивия град, люлка на цивилизацията, в продължение на десет години, а след завладяването му го опожаряват? Не ги разказва в „Илиада“, но във втората си поема „Одисея“ се спира на тях. Много поети след Омир описват падането на Троя. Затова нека оставим „Илиада“, а да видим какво са писали другите“ (Erhat 2014: 93).

Азра Ерхат се спира и на латинската епическа поема „Енеида“, написана от Виргилий през I в. пр. н.е., в която се разказва за Еней, родоначалника на римляните. Той се жени за дъщерята на крал Латин и създава династия, положила основите на Римската империя. Според легендата Еней е троянец. В „Приказка за Троя“ се разказва за Аполон, Зевс, Тетида, Афродита и много други древногръцки богове и богини. Описана е и митичната същност на портокала: „Златната ябълка по всяка вероятност е портокал. Тогава хората не са познавали портокала. Според легендата най-силният получовек Херкулес стигнал до западното средиземноморие и от градините на нимфите е откъснал тази златна ябълка“ (Erhat 2014: 49). Романът е написан на достъпен език и затова се възприема по-лесно от деца и юноши. Чрез „Приказка за Троя“ Азра Ерхат отправя послание за цялото човечество.

⁸ Истинското име на поета е Ибрахим Абдюлкадир Меричбою (1915–1985). Представител е на социалния реализъм през 40-те години на XX век. Автор е на няколко стихосбирки. През 1955 година, заедно с Абдюлбаки Гьолпнарлъ, превеждат от персийски език Месневи на Джелиледдин Руми Мевляна на турски език. Между 1958 и 1962 година, заедно с Азра Ерхат, превеждат поемата на Омир „Илиада“.

Романът „Спокойствие“ на Ахмед Хамди Танпърнар ни пренася в тайнствата на античния свят. Съдбата на Мюмтаз и Нуран е подобна на съдбата на Орфей и Евридика. Национално-освободителната война е в разгара си. Бащата на Мюмтаз събира семейството си и се готви да напусне града. В последния момент е застрелян. Той, заедно с майка си, успява да стигне до Анталия, но не след дълго губи и майка си. Решава да отиде при братовчед си Ихсан в Истанбул. За него е трудно да свикне с живота в големия град. Срещата му с Нуран се оказва много важен момент в неговия живот: „Още с първите ноти ги обзе чувство на тъга, а после тази тъга се превърна в безкраен есенен листопад“ (Tanpınar 1999: 252). И двамата се интересуват от литература, изучават изящни изкуства и музика. Постепенно се сближават. Нуран го запознава със своите родители. Започват да се срещат по-често, но бившият ѝ съпруг и децата ѝ са против тази връзка. Мюмтаз, също като Орфей, усеща, че губи своята любима: „Сякаш чуваше гласа на младата жена от много далече, като силует зад сутрешна мъгла... Сякаш младата жена я викаше за помощ, а Мюмтаз не можеше да стигне до нея“ (Tanpınar 1999: 252). В романа, Танпърнар вмъква и Ниоба, която олицетворява скърбящата за изгубените си деца майка. Същевременно тя символизира и силата на характера: „Чакащите кораба, хората от квартала и тези, които се връщат от плажа, се изправяха срещу залязващото слънце, както Ниоба се е изправяла срещу съдбата“ (Tanpınar 1999: 346). По същия начин и Мюмтаз се изправя срещу трудностите. В романа се появяват и образите на Дионис и Аполон. Дионис символизира вълнението и изобилието, а Аполон е символ на разума и практичността. Дионис се опиянява с музика, докато Аполон ни впечатлява с творенията си (Akyıldız 2010: 720). Авторът сравнява Емин бей, възпитаник на Азиз Деде, Зекай Деде, Итри и Исмаил Деде със западни класици като Бетховен, Вагнер и Лист. Според него те са като титана Атлас: „Те са изпълнени с омраза. Приемат живота като софра, подготвена единствено за тях. Мислят, че подобно на Атлас са в състояние да поемат цялата тази тежест. А животът на този неизвестен дервиш беше изпълнен с препятствия“ (Tanpınar 2004: 260).

В романа „Синекли баккал“ Халиде Едип Адъвар вмъква образите на Прометей и Медуза. В конака на министъра по сигурността Селим паша се дискутира за човека, дявола и бога. Отлъченият от църквата бивш свещеник Перегрини споменава за Прометей, който притежава божествена сила: „За мен, както и за много бунтари, Прометей е велика личност“ (Adıvar 2009: 84). Перегрини е учител по музика на Рабия. Тя пристига в конака със специално поръчани дрехи и без забрадка. Щом я види Перегрини възкликва: „Косите ѝ са като златни змии. Ех Медуза“ (Adıvar 2009: 84).

В романа „Айшим“ главната героиня е красива девойка. Авторът описва срещата ѝ със султан Ахмет III⁹. Тя е по-красива и от древногръцката богиня Афродита: „Айшим седна на второто стъпало на позлатения трон. Султан Ахмед я виждаше от птичи поглед. Тази нощ, сред хилядите светлини, тя беше по-

⁹ При управлението на султан Ахмет III Османската империя проявява засилен интерес към достиженията в областите на науката, културата, икономиката и архитектурата на Европа. В столицата се строят много нови обществени сгради, паркове и градини с мраморни басейни и фонтани. В Епохата на лалетата (1718 – 1730) се отдава голямо значение на изкуството и поезията.

пленителна от гръцката богиня на красотата и достойна за поклонение“ (Şarolyo 1934: 300).

Адвокат Нювбер от романа „Безсрамникът“ на Хюсеин Рахми Гюрпънар участва в конференция за правата на жените, организирана от център по рехабилитация. Позовавайки се на примери от древногръцката митология, той посочва примери за отношението към жените в обществото: „Тези безсрамници, жадуващи за Афродита, винаги са се нахвърляли на жените. Сестри мои, подложени сме на неискрени комплименти още от древността“ (Gürpınar 1984: 302).

Халикарнас Балъкчъсъ¹⁰ смята, че цивилизацията произлиза от Анадола, а не от Древна Гърция. Според него йонийците и елините са част от едно и също общество, затова е погрешно елините да се смятат за древни гърци. Аполон и Артемида са анадолски богове, а името на нито един бог, освен на Зевс, не е с гръцки произход (Halikarnas Balıkcısı 1995: 47). Според Халикарнас Балъкчъсъ, това ще се докаже, ако се разгадаят езиците на хетите, ликийците и лидийците, населявали Анадола от древни времена, и добавя, че митологията е важна не заради интересните легенди, а защото разказва за Анадола (Halikarnas Balıkcısı 1993: 86). Той разглежда митологията в контекста на историята, географията, археологията и изкуството, а централна роля в творчеството му заема Дионис. В романите и разказите на Халикарнас Балъкчъсъ ставаме свидетели на препратки към античните митологични герои. Действията се развиват по егейското и средиземноморското крайбрежие на Анадола. Авторът набляга на историческите събития и митологични сцени, свързани с тези места. Той обожествява морето, но понякога то е безмилостно и взема жертви. Въпреки това не може да откаже хората от тяхната страст. Морето ги кара да се чувстват свободни. На вид обикновени хора, неговите герои притежават качества, присъщи на боговете от древногръцката митология.

В романа „Аганта бурина, бурината“ е описан животът на хората, препитаващи се с риботов. Главният герой Махмут е роден и израснал в семейство на моряци, но баща му смята, че това е опасна професия, а морето носи нещастие и смърт. Загубил един от братята си при инцидент в морето, той смята, че синът му трябва да си избере друга професия. Дава го чирак при местния обущар. Халил Уста също е бил моряк, но след претърпяна злополука е принуден да се откаже от своята страст. Халил Уста е занаятчия като Хефес, покровителя на огъня: „Халил Уста беше от Крит. Той е първия ми учител по плаване. На младини, при прибиране на платната, греда е счупила крака му. Макар и да не иска, е принуден да се занимава с обущарство“ (Halikarnas Balıkcısı 2006: 107). Според древногръцката митология Хефес е мрачен и гневен. Халил Уста също е гневен и отчаян от живота. Не може да плава и да се наслаждава на страстта си:

„Вместо да гледа морето, той е принуден години наред да се вира в подметките на обувките. Това го изпълва с омраза към сушата. Щом вземеше омекналата кожа, я поглеждала и сякаш му идеше да изкрещи: „Само по суша ще вървиш, така ли!“. Забиваше шилото, сякаш го забива в сърцето на смъртен враг. А като вземеше чука, сякаш викаше: „Ето ти на

¹⁰ Псевдонимът на писателя в буквален превод е Рибарят от Халикарнас. Истинското му име е Джават Шакир Кабагачлъ.

тебе!“ и с един удар забиваше пирона. Имаше моменти, в които изхабената масичка му напомняше за палубата на кораба. Тогава изведнъж очите му светваха“ (Halikarnas Balıkcısı 2006: 31).

За Хефес напомня и мястото, където работи: „Работилницата беше мрачна като пещера. Влизайки вътре, сякаш изведнъж се озовах в мрака на нощта. Сърцето ми се сви. При поглеждане навън, очертанието на отворената врата ми се виждаше като парченце от деня“ (Halikarnas Balıkcısı 2006: 25). Махмут слуша интересните истории на Халил Уста, свързани с морето и моряците. Това го кара още повече да заобича морето, а край Бодрум то е красиво като при раждането на Афродита: „Като минавах пред Бодрум, душата ми се пренасяше през синия бряг. Открояваше се със своята чиста и кристална белота над синьото море, сякаш секунда по-рано кралицата на красотата, създадена от морето и пяната, се е разнесла на самия бряг“ (Halikarnas Balıkcısı 2006: 132). Според древногръцката митология, след раждането ѝ от пяна в открито море близо до Кипър, Зефир, богът на западния вятър, който господства в Средиземно море, я пренася в Китрея, а после на брега на Кипър. Там я посрещат хората – пазители на входа на Олимп. Обличат я с най-хубавите дрехи и я водят в дома на боговете – Олимп (Gezgin 2011: 09). Махмут планира да се ожени за Фатма, с която са неразделни от деца. Обръчите, които се образуват около тялото на любимата му, са като пояса на Афродита: „Видях стройното тяло на Фатма. Осъзнах, че без да усетим, и двамата сме пораснали. Беше влязла в морето. Изтискваше водата от косите си. Около тялото ѝ се образуваха ослепителни сребърни обръчи“ (Halikarnas Balıkcısı 2006: 74). Моряците, които той вижда, са силни и упорити хора с твърд характер. Махмуд не може да възприеме един хилав управител на пристанището, който е много далеч от живота на моряците и величествения герой на моретата Посейдон. Авторът го споменава като Нептун, както е известен в римската митология: „Даже и гласа му беше дрезгав. Къде е този приличащ на Нептун здравеняк, когото видях в хана на Халидун, и къде този мършав човечец с грохнали гърди. От косите и брадата на Нептун се стича чиста морска вода“ (Halikarnas Balıkcısı 2006: 77).

В романа „Детето от покрайнините“, природата е описана като раждането на Венера: „Тихият полъх на сутрешния ветрец образуваше тъмносино вълнение. Сякаш беше трапчинка в усмихнатото лице на морето. С появата на утринната звезда от пяната щеше да се роди Венера“ (Halikarnas Balıkcısı 1999: 95). Хаджи Хасан никога не е виждал баща си, а майка му е измъчена от немотия старица, принудена да се труди заедно със сина си. „Побелелите ѝ коси се разнасят от вятъра, а тя си представя как жъне с бляскавия си като светкавица сърп“ (Halikarnas Balıkcısı 1999: 126). Тя е силна като богинята на плодородието Деметра, държаща в едната си ръка сърп, а в другата сноп жито (Can 1997: 145). Авторът ни среща и с титаните. Емине и Джафер бягат от родното си селото. Те минават покрай стръмни скали, които се издигат като великани:

„Враждебни скали, подобни на титани, се издигаха един над друг. Те бяха много по-различни от останалите скали, които те бяха виждали. Това място беше същински хаос, пълен с титани. Навсякъде имаше пещери, бърлоги, тунели и лабиринти. Всяка от тях изобразяваше човешки състояния като недоволство, плач, враждебни погледи. Сякаш от всяка бърлога и всеки завой ни наблюдаваха прокълнати сили. Сякаш самият

Създател се беше отказал в средата и всичко е затънало в хаос. Видяхме един чинар, но малко е странно да го наречем така. Сякаш един колос се подаваше от земята и с главата си беше вдигнал цялата гора в небесата“ (Halikarnas Balıkcısı 1999: 132).

В романа се срещахме и с морските чудовища Сцила и Харибда. Сцила поглъща цели кораби, а Харибда предизвиква водовъртежи (White 2010: 174). Бурята, която връхлита кораба на Атешоглу напомня за гнева на Сцила и Харибда:

„Светът потъна в мрак. Сякаш многобройни зверове ни нападаха с тежки вериги. От едната страна на кораба се чуваха писъци. Сякаш подплашени духовете бягаха, подгонени от страшно бедствие. Светкавици се кръстосваха в небето. Морето се беше разгневило... От далечината се чуваха тъпани и барабани, които предупреждаваха за настъпването на най-силната и най-страшна буря в Егейско море“ (Halikarnas Balıkcısı 1999: 265).

Давут е водолаз, пленен от красотата на Веда. При срещата му с нея в съзнанието му изплува образа на сирената:

„В южните брегове, в тишината на морето моряците понякога са чували песни. Това са сирените. Тези песни са пленявали душите на моряците. Напомняли им за майчините песни. Според преданието, моряците са изоставяли кораба и следвайки техните гласове, се хвърляли в морето. Изчезвали завинаги. Старите хора разказват, че очите на сирените са били като цвета на морето. Понякога сини, а понякога зелени. Давут заспа, мислейки си за Веда и колко много тя прилича на сирена“ (Halikarnas Balıkcısı 1999: 237).

В романа „Тургут Реис“ главният герой притежава силата на Одисей, а Гюлюлю е красива като богинята Афродита:

„Мурат се загледа отвисоко във водите на залива... Не беше залив, а гердан от скъпоценности, заграждащ пещери, скали и нивя. В средата на залива имаше малко островче. При прилив се разделяше на две, а при отлив вълните се спускаха надолу със снежнобяла пяна. Съзерцавайки морето, Мурат забеляза движение под водата. От пяната се показа главата на русокоса девойка. После се появи тялото на Гюлюлю от село Гююшлюк, блестящо като сабя, току-що извадена от ножницата... Огнените ѝ коси се спускаха надолу и покриваха раменете ѝ. Беше бяла като сняг“ (Halikarnas Balıkcısı 2000: 3).

Известната в цяла Европа контеса Сиюлца Гонзага е вдигнала едната си ръка, сякаш опъва лък, а кракът ѝ е опънат назад, сякаш тича: „Ето това е богинята на луната Артемис“ (Halikarnas Balıkcısı 2000: 243). Жените, които се сражават заедно с мъжете си срещу разбойниците, плячкосващи селата им, са като богинята на войната: „Момичетата, които се събуждаха със страх от гласа на бухала, вече гледаха без страх блестящите като светкавици ятагани и с ножове в ръце, като боговете на войната, се хвърляха в битка“ (Halikarnas Balıkcısı 2000: 57).

„Улуч Реис“ е исторически роман, вдъхновен от образа на морски пират от 16. век. Започва с раждането на майката на Улуч Али. Останала без родители в детска възраст, Перчим е отвлечена от морски пирати и заведена в Италия. Там, в една пещера, среща ранен турски моряк. Влюбва се в него. По-късно морякът е открит от пиратите и обезглавен. Перчим ражда неговото дете. Вече пораснал, синът ѝ се качва в лодка и отплава. В открито море се среща с известния пират Кара Юсуф. След няколко години на кораба става един от най-страховитите пирати в Средиземно море. Улуч Али е описан като бога на слънцето Аполон: „За тях казват, че са разбойници, но на палубата на вражеския кораб виждам един моряк. Прилича на бог Аполон“ (Halikarnas Balıkcısı 2007: 329). От своя страна, Улуч Али се прекланя пред великия мореплавател Хайреттин паша, който притежава божествена сила: „Побелелите му коси пронизваха облаците. На колко ли години беше този човек? Може да е на хиляда, а може би е роден вчера. Той гледаше Али със сините си очи, напомнящи за океана“ (Halikarnas Balıkcısı 2007: 182).

В романа „Буламач“ пролетта е описана като „сякаш Дионис е събрал всички менади¹¹ около себе си и заедно с Пан¹² и кентаврите викайки, тичат към морето“ (Halikarnas Balıkcısı 1996: 180). Капитанът на кораба в романа „Буламач“, „застанал на руля, изглежда като Нептун“ (Halikarnas Balıkcısı 1996: 57). Среброто символизира богинята на луната. Майката на Мартъ почива, когато тя е ученичка в основното училище:

„Започна леко да ръми. Сякаш падна ореолът около луната и се спускаше тъмната нощ. След дъжда листата изглеждаха като измити със светлина. Появи се гората на феите, създадена от сребро. С полъха на вятъра падаха бисери от листата. След малко вятърът спря. Сякаш искаше да чуе спускането на лунната светлина. Чу се писък: „Почина“ (Halikarnas Balıkcısı 1996: 57).

Мартъ е красива като сирена:

„На това място човек никога не се чувстваше сам. Макар че нямаше хора, там сякаш се усещаше присъствието на сирени и горски духове. Обръщайки главата си, виждаш, че си сам, и се чудиш как е възможно това. Затова моряците смятаха за нормално присъствието на Мартъ. Даже чуваха песните на сирените“ (Halikarnas Balıkcısı 1996: 251).

Авторът продължава с описанието на Мартъ, като набляга на приликата ѝ с митичните сирени: „Преди малко Мартъ изплува от морето и легна под сянката на бора. Беше като сирена, седнала върху опашката си“ (Halikarnas Balıkcısı 1996: 309). Бурята в морето напомня за появата на разгневени великани, а духовете бързат да се скрият. Техният рев не вещае нищо добро:

¹¹ Менадите са жени, които тичат след Дионис с развети коси, държат в ръка тирс (жезъл, увит с бръшлян и с шишарка на върха) и проглушават гори и планини с викове. Източник: <<https://bg.wikipedia.org/wiki/Менади> (status 4.11.2024)>.

¹² Пан е планинско божество на пасищата. Още като дете приличал на коза – бил обрасъл с косми по цялото тяло, с кози рога и крака и копита, с брада и с опашка. Източник: <<https://bg.wikipedia.org/wiki/Пан> (status 4.11.2024)>.

„Светът се превърна в тъмница. По въздуха се разнасяше зловеща воня. Сякаш от хоризонта се появиха великани, дърпайки тежки вериги. Изведнъж близо до кораба се чува писъци. Сякаш духовете бяха видели трагедията и бягаха със страшни викове“ (Halikarnas Balıkcısı 1996: 53).

Един от героите в романа, Хашмет, се смята за толкова велик, че очаква всички останали да му се кланят. Той е описан като Зевс: „Като погледна господин Хашмет Караогуз, съзателят на чудеса повярва, че той е самият Зевс, и му се поклони“ (Halikarnas Balıkcısı 1996: 311).

В романа „Троянският катър“ на Сулхи Дьолек се говори за признанията на един бюрократ. Описани са събитията от 80-те години на 20. век, когато се приватизират предприятия. Подобно на троянския кон, хората, поставени на ключови позиции, сриват държавността отвътре. Заглавието е избрано неслучайно. Авторът смята, че те нямат достойнствата на коня. Макар че е честен и достоен човек, по стечение на обстоятелствата Синан Ролат се превръща в троянски кон. Това му дава възможност да се издигне и в кариерата. Промея се до такава степен, че предава и своите приятели, с които е споделял едни и същи ценности. Сюрей Ишмен, която го променя до неузнаваемост, го нарича троянски катър. Постепенно Синан Полат също се приема за такъв. Заради угризения на съвестта престава да гледа в огледалото и вика бръснар. Тогава пък започва да сънува кошмари и чува как бръснарят вкарва главата си в асансьорната шахта и вика: „Генералният директор е с магарешки уши. Тогава си мисли: „Всъщност моят срам не е извън главата ми като при Мидас¹³, а вътре в главата ми“ (Dölek 1991: 5).

Във фантастичния роман „Орфей“ на Назлъ Ерай Евридика застава всяка вечер пред статуята на император Адриан, намираща се в археологически район. Пише писма на императора, а той ѝ отговаря с писма по пощенски гълъб. Евридика говори с Нощта. Дватамата наблюдават къщата на Орфей, която е изобразена като космическа совалка. Поради влошеното си зрение Евридика не вижда Орфей, а само силуета на къщата му. При една от поредните ѝ наблюдения, се изяснява, че тази част, където се намира статуята на император Адриан, е границата между земното и подземното царство. Дватамата с Нощта откриват някои изображения върху камъните. Нощта разчита знаците по камъка: „Върху камъка се виждат изображения на двама души... Те се изкачват по стъпала. Това вероятно са стъпалата...“ (Eray 2015: 64). Става ясно, че този камък е само малка част от едно цяло. Те са пред вратата на Некропола, входът към подземното царство. При следващото им посещение на същото място Нощта казва: „Убедих се, че е така. Изображенията са на мъж и жена. Мъжът държи в ръцете си струнен музикален инструмент. Те се изкачват по стъпалата, сякаш излизат от подземния свят“ (Eray 2015: 73). Тогава Евридика се сеца: „Значи там сме изобразени аз и Орфей“ (Eray

¹³ На музикално състезание между красивия Аполон и грозния Пан, при което Мидас дава наградата на Пан, Аполон му издърпва ушите и Мидас се оказва с големи магарешки уши. Мидас се опитва да ги скрие с фригийска шапка (шапка с конична форма и с издаден напред връх, носен от фригите, населяващи Анадола). Само бръснарят му знае за този негов недъг и не казва на никого, но не може да се сдържи, изкопава дупка на брега на реката и вика три пъти „Цар Мидас има магарешки уши“. Тревата чува и разказва на цялия свят за тайната. Източник: <<https://bg.wikipedia.org/wiki/Мидас> (status 4.11.2024)>.

2015: 74). При следващото си посещение откриват, че образът на единия липсва. Евридика се замисля: „Виждате ли? Орфей е у дома си. Значи липсва моят образ. Това значи, че смъртта е наблизно“ (Eray 2015: 77). В същото време подготвят сцената за филма „Последно танго в Париж“ с Марлон Брандо и Мария Шнайдер. С ужас откриват, че високата стена е паднала, а пощенският гълъб е мъртъв. По този начин е прекъсната и връзката с император Адриан. В края на романа, прожектират филм, който се отразява в къщата. Орфей се появява във филма и в същия момент е застрелян от момичето. В романа има препратки към легендата на Орфей и Евридика. Евридика е ухапана от змия в деня на сватбата им и умира. Орфей слиза в подземното царство и с песните си пленява бога на смъртта – Хадес. Хадес се съгласява да му върне Евридика, но той не трябва да се обръща назад, преди да излезе в горния свят. Певецът не издържа и се обръща. Така Евридика се озовава отново в подземното царство (Erhat 1996: 230). В романа се представя тънката граница между живота и смъртта. Евридика се стреми да опази Орфей, но Нощта ѝ напомня, че и тя няма да бъде пощадена от смъртта: „Вие се страхувате само от едно куче. Кучето Аргос, което охранява вратите на отвъдния свят, нали госпожо Евридика?“ (Eray 2015: 22).

Появата на митологичните елементи в турската литература води началото си от преводите на произведения на Ламартин и стихотворения на Теокрит. По-късно са преведени „Приключенията на Телемах“ и „Илиада“. Те поставят началото на романи, в които присъстват сцени от древногръцката митологията. В тях са вмъкнати образи на древногръцки богове и богини. Описани са техните свръхчовешки способности и решаващата им роля при определени ситуации. Много често главните герои притежават особеностите на боговете, което ги отличава от останалите. Те са силни като Зевс, величествени като Аполон и се трудят като Хефес. Някои от тях, търсейки миналото си като Одисей, попадат в мрежите на Кирхе. По този начин се изтъква историческата мисия на героя. Героините са красиви като Афродита. Превръщането на света в по-добро място за живеене се свързва със саможертва, съпоставима със саможертвата на Прометей. Присъствието на негативните митологични образи показва, че пътят е труден, но не и непреодолим, а съдбата е в ръцете на самите хора. Природните явления също са описани чрез сцени от митологията. Авторите представят герои, които се борят с природата, но искат и да наложат нови човешки взаимоотношения. Целта им е да променят разбиранията на хората. Героите разказват легенди от миналото. Говорят за древногръцките богове и богини по начин, който ни прави свидетели на конкретни сцени от древността. Вярванията на хората относно земята, морето и планините е свързано с техните представи за света, направляван от висши сили. Тези вярвания напомнят за митологични събития, описани в произведения на древни автори. Митологията обогатяват турския роман с нови образи и оставя траен отпечатък върху турската проза.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

Adivar 2009: Adivar, H. E. Sinekli Bakkal, İstanbul: Can Yayınları.

Akıncı 1954: Akıncı, G. Abdülhak Hâmit Tarhan – Hayatı, Eserleri ve Sanatı, Ankara: A.Ü. D.T.C.F. Yay.

Can 1997: Can, İ. Klasik Yunan Mitolojisi, İstanbul, İnkılâp Kitabevi.

- Chufadar 2013:** Chufadar, N. Mitologemi „sadba“ i „smart“ v eposa „Knigata na Dede Korkut“. Shumen „Episkop Konstantin Preslavski“ [Чуфадар, Н. Митологеми „съдба“ и „смърт“ в епоса „Книгата на Деде Коркут“. Шумен „Епископ Константин Преславски“].
- Chufadar 2019:** Chufadar, N. Fantastichnite elementi v destanite za Kyoroglu. Series Akademiika. Shumen „Episkop Konstantin Preslavski“ [Чуфадар, Н. Фантастичните елементи в дестаните за Кьороглу. Сериес Академика. Шумен „Епископ Константин Преславски“].
- Demirci 2011:** Demirci, N. „Mitoloji ve Şiir’in İzinde Ahmet Midhat Efendi’nin Mitolojiye Dair Görüşleri“, Türklük Bilimi Araştırmaları, s. 29.
- Dizdaroğlu 1952:** Dizdaroğlu, H. Türk Dili Dergisi.
- Dölek 1991:** Dölek, S. Truva Katırı. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Eray 2015:** Eray, Nazlı. Orphée, İstanbul: Everest Yayınları.
- Ercilasun 1994:** Ercilasun, B. Servet-i Fünun ‘da Edebi Tenkit, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Erhat 1969:** Erhat, A. Ecce Homo – İşte İnsan, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Erhat 1996:** Erhat, A. Mitoloji Sözlüğü, İstanbul.
- Erhat 2014:** Erhat, Azra. Troya Masalı, İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- Gezgin 2011:** Gezgin, İ. Sanatın Mitolojisi, Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Gürpınar 1984:** Gürpınar, H. R. Utanmaz Adam İstanbul: Atlas Kitabevi.
- Halikarnas Balıkcısı 1995:** Halikarnas Balıkcısı. Anadolu Tanrıları, 7. Basım, İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Halikarnas Balıkcısı 1996:** Halikarnas Balıkcısı: Bulamaç, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Halikarnas Balıkcısı 1999:** Halikarnas Balıkcısı, Ötelerin Çocukları, 7. bs., Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Halikarnas Balıkcısı 2000:** Halikarnas Balıkcısı, Turgut Reis, 7.bs., Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Halikarnas Balıkcısı 2006:** Halikarnas Balıkcısı, Aganta Burina Burinata, 18. bs., Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Halikarnas Balıkcısı 2007:** Halikarnas Balıkcısı, Uluç Reis, 9.bs., Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Karaosmanoğlu 1983:** Karaosmanoğlu, Y. K. Yaban, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karaosmanoğlu 1983a:** Karaosmanoğlu, Y. K. Sodom ve Gomore, 5. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karaosmanoğlu 1987:** Karaosmanoğlu, Y. K. Bir Sürgün, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karaosmanoğlu 1987a:** Karaosmanoğlu, Y. K. Panorama, İstanbul: İletişim Yayınları, 1987.
- Karaosmanoğlu 1997:** Karaosmanoğlu, Y. K. Nur Baba, 4. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karaosmanoğlu 2003:** Karaosmanoğlu, Y. K. Ankara, Ankara, 16. baskı.
- Meriç 1996:** Meriç, C. Umrandan Uygarlığa, İletişim Yay., İstanbul.
- Şapolyo 1934:** Şapolyo, E. B. Ayşim, Ankara: Cumhuriyet Kitabevi.
- Şemseddin Sâmî 2004:** Şemseddin Sâmî. Kâmûsu’l-A’lâm, Ankara: Kaşgar Neşriyat.
- Tanpınar 1977:** Tanpınar, A. H. Edebiyat Üzerine Makaleler, İstanbul: Dergah Yayınları.
- Tanpınar 1996:** Tanpınar, A. H. Yaşadığım Gibi, (hızl. Prof. Dr. Birol Emil), İst: Dergâh Yayınları, 2. Baskı.
- Tanpınar 1999:** Tanpınar, A. H., Huzur, İstanbul: Dergah Yayınları.
- Tanpınar 2004:** Tanpınar, A. H. Huzur, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Toker 1991:** Toker, Ş. „Tanzimat’tan Nev-Yunânîlik Akımına Kadar Eski Yunan ve Latin’e Duyulan Övgü“, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, S: VI, İzmir, s. 35-45.
- Yücel 1990:** Yücel, H.A. Edebiyat Tarihimizden, 2. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları’.
- Yüksel 2012:** Yüksel, S. Türk Edebiyatında Yunan Antikitesi, 2. Basım, Ankara: Asitan Kitap.
- White 2010:** White, A. W. „Yunan Mitolojisi“, (Peter Delius Verlag Kadrosu), Mitoloji, Çev. Nurettin Elhüseyni, İstanbul: NTV Yayınları.

Интернет източници

Wikipedia, the free encyclopedia <<https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%83%D1%84%D0%B8%D0%B7%D1%8A%D0%BC> (status 10.04.2024)>.

Wikipedia, the free encyclopedia <<https://bg.wikipedia.org/wiki/Прометей> (status 10.04.2024)>.

Wikipedia, the free encyclopedia <<https://bg.wikipedia.org/wiki/Мидас> (status 10.05.2024)>.

Milova URL: <<https://history.framar.bg/история-на-хипократ> (status 10.04.2024)>.

Hristov URL: <<https://www.novavizia.com/pitagor/> (status 10.04.2024)>.

Wikipedia, the free encyclopedia <[https://bg.wikipedia.org/wiki/Тантал_\(митология\)](https://bg.wikipedia.org/wiki/Тантал_(митология)) (status 15.04.2024)>.

Wikipedia, the free encyclopedia <<https://www.mythology.tribak2007.com/rome-gods.htm> (status 10.06.2024)>.

Wikipedia, the free encyclopedia. <<https://www.mythology.tribak2007.com/rome-gods.htm> (status 18.06.2024)>.